

شورای نگهبان،

چرا شش نفر؟

دکتر نعمت احمدی

وکیل پایه یک دادگستری و مشاور حقوقی

شده عدد لازم را انتخاب نماید.

نظریه‌ی شورای نگهبان (۸۰/۲۱/۱۶۸۳ مورخ ۸۰/۴/۱۰)

مطابق بند ۲ اصل ۹۱ قانون اساسی اختیار معرفی حقوقدانان شورای نگهبان به تعداد بیش از افراد مورد نیاز به عهده‌ی رییس قوه‌ی قضاییه می‌باشد و مجلس شورای اسلامی موظف است فقط از میان همان افراد معرفی شده تعداد لازم را انتخاب نماید.

ملاحظه می‌شود که این نظریه تفسیری هم محدوده‌ی تعدادی اعضای معرفی شده را روشن ننموده و از عنوان - تعداد بیش از افراد مورد نیاز - یاد کرده است. نه در بند ۲ اصل ۹۱ و نه در نظر تفسیری شورای نگهبان به تعداد افراد اشاره نشده است و این که قوه‌ی قضاییه خود را محدود به معرفی دو برابر اعضای مورد نیاز یعنی ۶ نفر می‌بیند، آیا محدودیتی برای نمایندگان مجلس در انتخاب اعضای حقوقدان به وجود نمی‌آورد؟ دومین ایراد یعنی معرفی دوباره‌ی افرادی که در نوبت اول رأی مورد نیاز را نیاورده‌اند، باز هم به قوت خود باقی است و متأسفانه در نوبت اخیر هم هر سه نفر اعضا در نوبت اول رأی‌گیری انتخاب نشدند و باید دید ریاست محترم قوه‌ی قضاییه دوباره همین اعضا را معرفی می‌کند یا بنا به رویه‌ی خود دو نفر را معرفی خواهد کرد که مجلس مجبور به رأی‌دادن به یک نفر باشد.

با پایان یافتن دوره‌ی اول ریاست‌جمهوری آقای خاتمی و انتخاب مجدد ایشان و عدم انتخاب دو نفر از اعضای حقوقدان شورای نگهبان این ذهنیت به وجود آمده بود که شورای نگهبان با جمع ۱۰ نفره خود آیا رسمیت دارد یا خیر؟ مقام رهبری برای جلوگیری از هر نوع شائبه‌ی در تاریخ ۱۳۸۰/۵/۱۴ نامه‌ی به ریاست مجمع تشخیص مصلحت نظام نوشتند و حسب اصل ۱۱۰ قانون اساسی نظر مشورتی مجمع تشخیص مصلحت نظام را خواستار شدند. متن نامه‌ی مقام رهبری را عیناً می‌آورم.

ریاست محترم مجمع تشخیص مصلحت نظام جناب آقای هاشمی

رفسنجانی

با سلام و تحیت

با توجه به این که مجلس محترم شورای اسلامی و قوه‌ی قضاییه نتوانسته‌اند در مورد انتخاب دو نفر عضو حقوقدان شورای محترم نگهبان، به توافق لازم دست یابند و این ممکن است موجب تأخیر در مراسم تحلیف رییس‌جمهور محترم گردد و از آن جا که به حمدالله راه حل این مشکل در قانون اساسی پیش‌بینی شده است، لذا شایسته است که با توجه به اصل ۱۱۰ قانون اساسی، جلسه‌ی فوق‌العاده مجمع تشخیص مصلحت نظام را در نزدیک‌ترین زمان، تشکیل دهید و نظر مشورتی خود را برای تصمیم‌گیری نهایی به این جانب گزارش فرمایید.

□ شورای نگهبان قانون اساسی مرکب از ۶ نفر فقیه و ۶ نفر حقوقدان در رشته‌های مختلف حقوقی تشکیل می‌شود. اعضای فقها که باید عادل و آگاه به مقتضیات زمان و مسائل روز باشند، توسط مقام رهبری و اعضای حقوقدان از میان حقوقدانانی که به‌وسیله‌ی رییس قوه‌ی قضاییه به مجلس شورای اسلامی معرفی می‌شوند، تشکیل می‌گردد. هر سه سال یک‌بار نیمی از اعضای فقیه توسط مقام رهبری و نیمی از اعضای حقوقدان با معرفی ریاست محترم قوه‌ی قضاییه و انتخاب مجلس شورای اسلامی منصوب می‌گردند. در مورد انتخاب فقها چون از اختیارات مقام رهبری است و چه در زمان امام خمینی و چه در زمان فعلی به موقع این انتصاب چه به‌صورت نصب مجدد و چه به‌صورت جایگزینی به‌موقع انجام شده است. اما موضوع انتخاب حقوقدانان مباحثی در پی داشته است. نخست این که چه تعداد حقوقدان باید توسط ریاست قوه‌ی قضاییه به مجلس معرفی شوند؟ آیا ریاست قوه‌ی قضاییه می‌تواند مجلس را محدود به انتخاب سه نفر مثلاً از بین ۶ نفر یا کمتر بنماید و از این بابت حقی از مجلس تضییع نمی‌شود؟ در ضمن اگر حقوقدانی در نوبت اول معرفی به مجلس، آرای مورد نیاز را به‌دست نیاورد، آیا معرفی مجدد وی از منظر حقوقی بلامانع می‌باشد، زیرا این فرد در نوبت رأی‌گیری اولیه‌ی آرای مورد نیاز را به‌دست نیاورده است و معرفی مجدد وی توسط ریاست قوه‌ی قضاییه با توجه به رأی نیاوردن در نوبت اول محمل حقوقی دارد یا خیر؟ این موارد در هر سه سال یک‌بار مورد توجه جامعه‌ی قرار می‌گیرد. این بند از اصل ۹۱ قانون اساسی، محل مناقشه بوده تا جایی که یک‌بار به‌وسیله‌ی ریاست قوه‌ی قضاییه از شورای نگهبان تفسیر آن خواسته شد و یک نوبت نیز در تاریخ ۸۰/۵/۱۴ مقام رهبری از مجمع تشخیص مصلحت نظام راهکار خروج بن‌بست عدم احراز رأی دو نفر از حقوقدانان شورای نگهبان به‌وسیله‌ی مجلس و هم‌زمانی آن با مراسم تحلیف دومین دوره‌ی ریاست‌جمهوری آقای خاتمی را خواستار شدند در ذیل نظریه تفسیری شورای نگهبان و نظر مشورتی مجمع تشخیص مصلحت نظام به مقام رهبری را می‌آورم. استعلام ۱/۸۰/۵۹۶۸ مورخ ۸۰/۴/۷ ریاست قوه‌ی قضاییه: استدعا دارد نظر تفسیری آن شورای محترم را در رابطه با ذیل بند دوم اصل ۹۱ قانون اساسی اعلام فرمایند. در این اصل تصریح شده است که مجلس موظف است در هر دوره از میان حقوقدانان معرفی شده از سوی رییس قوه‌ی قضاییه عدد لازم را برای عضویت در شورای نگهبان انتخاب کند. ظاهر این تعبیر دلالت دارد که عدد معرفی شده به مجلس می‌بایست بیش از عدد لازم برای عضویت در شورا باشد. حال استفسار از این جهت است که آیا مجلس می‌تواند همه‌ی افراد معرفی شده را رد کرده و قوه‌ی قضاییه موظف باشد، مکرراً افراد دیگری را معرفی نماید یا مفاد این اصل آن است که مجلس موظف است به هر حال از میان حقوقدانان معرفی

مزید توفیقات روسای محترم قوای قضاییه و مقننه و دیگر مسوولان محترم را از خداوند متعال مسألت می‌نمایم.
سید علی خامنه‌ای ۸۰/۵/۲۴

متن نامه‌ی رییس مجمع تشخیص مصلحت نظام به مقام معظم رهبری
محضر مبارک رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای «دامت برکاته»
عطف به دستور شماره‌ی ۱/۱۴۳۱ مورخ ۱۳۸۰/۵/۱۴ مبنی بر ارائه‌ی نظر مشورتی در حل معضل انتخاب حقوقدانان شورای محترم نگهبان به استحضار می‌رساند:

در اجرای بند ۸ اصل ۱۱۰ قانون اساسی، مجمع تشخیص مصلحت نظام در تاریخ ۱۳۸۰/۵/۱۵ تشکیل جلسه داد. پس از بررسی تفصیلی معضل پیش آمده و راه‌حل مشخص و کلی به شرح ذیل وجود داشت:
الف: با نسبی کردن اکثریت آرا به جای اکثریت مطلق، انتخاب حقوقدانان شورای نگهبان حل می‌شود.

ب- با اعلام رسمی بودن شورای نگهبان با وجود سه چهارم اعضا مشکلی برای تحلیف ریاست جمهوری و اعتبار مجلس باقی نمی‌ماند، اما مشکل انتخاب دو حقوقدان شورای نگهبان حل نشده باقی خواهد ماند. پس از بررسی همه‌جانبه و استماع همه نظرات، مجمع تشخیص مصلحت نظام سه بند زیر را برای تقدیم به محضر مقام معظم رهبری، جهت تصمیم‌گیری نهایی، تصویب کرد:

۱- تا زمان بررسی مجدد و اصلاح آیین‌نامه‌ی مربوط به انتخاب حقوقدانان شورای نگهبان، در اولین جلسه‌ی شورای اسلامی، براساس اسامی پیشنهادی ریاست محترم قوه‌ی قضاییه، بار دیگر رأی‌گیری به عمل آید و در صورت عدم حصول اکثریت مطلق در همان جلسه مجدداً رأی‌گیری شده و در مرتبه‌ی دوم، اکثریت نسبی برای انتخاب حقوقدانان ملاک خواهد بود.

۲- شورای نگهبان با وجود اکثریت سه چهارم اعضا رسمیت دارد (البته پیشنهاد جمعی دیگر از اعضای مجمع اضافه کردن قید «تا اعلان نظریه‌ی تفسیری شورای نگهبان» بر ابتدای این بند بود و نظر دیگری نیز برخی از اعضا داشتند که به جای سه چهارم، پنج ششم اعضای شورای نگهبان مبنا قرار گیرد.

ولی از آن جایی که پیشنهاد اول رأی آورد، در مورد دو پیشنهاد دیگر رأی‌گیری به عمل نیامد.)

۳- با توجه به دو بند فوق و پس از انتخاب دو عضو حقوقدان شورای نگهبان در اولین فرصت ممکن مراسم تحلیف رییس‌جمهور انجام پذیرد.

اکبر هاشمی رفسنجانی

رییس مجمع تشخیص مصلحت نظام

پاسخ مقام معظم رهبری به نامه‌ی رییس مجمع تشخیص مصلحت نظام

بسم الله الرحمن الرحيم

مصوبه‌ی پیشنهادی مجمع محترم تشخیص مصلحت نظام را با ترجیح قید تا اعلان نظریه‌ی تفسیری شورای نگهبان، در بند ۲ تأیید

می‌کنم و جهت اجرا آن را به مجلس محترم شورای اسلامی و شورای محترم نگهبان و قوه‌ی قضاییه ابلاغ می‌نمایم.

امیدوارم در اسرع وقت پس از معرفی حقوقدانان از سوی رییس محترم قوه‌ی قضاییه، مجلس محترم شورای اسلامی با تشکیل جلسه و انتخاب دو نفر باقی مانده از حقوقدانان شورای نگهبان، هرچه زودتر به برگزاری مراسم تحلیف همت گمارند. در پایان از زحمات رییس و اعضای محترم مجمع تشخیص مصلحت نظام که با سرعت عمل و دقت خود به حل این معضل اهتمام ورزیدند، سپاسگزاری می‌نمایم.

سیدعلی خامنه‌ای

۱۳۸۰/۵/۱۵

باز هم مساله‌ی تعداد افراد معرفی شده علی‌رغم نظر تفسیری و نظر مشورتی مجمع تشخیص مصلحت نظام به قوت خود باقی ماند، هرچند نگارنده از اصلاح آیین‌نامه یا نظریه‌ی تفسیری شورای نگهبان که مورد تأکید مقام رهبری و اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام بوده با همه‌ی جست‌وجویی اطلاع می‌باشم. اما باور دارم هم‌چنان این محدودیت دو برابر تعداد مورد نیاز حقی را از مجلس سلب می‌کند تا با تکیه بر تعداد بیش‌تری از حقوقدانان که مورد نظر قانون اساسی بوده (در رشته‌های مختلف حقوقی) نمایندگان مجلس بتوانند گزینه‌ی مناسب‌تری داشته باشند، دومین ایراد یعنی عدم کسب آراء در نوبت اول را باید نظر مجلس در خصوص رأی اعتماد به افراد معرفی شده دانست و ریاست محترم قوه‌ی قضاییه باید در نوبت بعدی افراد جدیدی را معرفی کنند. از نظر مشورتی مجمع تشخیص مصلحت نظام هم که اعلام داشته بود - در صورت عدم حصول اکثریت مطلق در همان جلسه مجدداً رأی‌گیری شده و در مرتبه‌ی دوم، اکثریت نسبی برای انتخاب حقوقدانان ملاک خواهد بود - که مورد تأیید مقام رهبری قرار نگرفت هم چنین استنباط می‌شود که در نوبت دوم باید افراد جدیدی معرفی شوند.

اگر مقام رهبری با بند ۱ نظر مشورتی مجمع تشخیص مصلحت نظام موافق بودند، این شبهه پیش نمی‌آمد و چون نظریه‌ی دوم مورد موافقت قرار گرفت، لذا چنین استنباط می‌شود که هم مجمع تشخیص مصلحت نظام و هم مقام رهبری با معرفی افراد جدید موافق می‌باشند و اعتبار رأی مجلس هم همین مطلب را می‌طلبد.

این دوره مساله‌ی جدیدی هم بر شیوه‌ی انتخاب اعضای حقوقدان شورای نگهبان اضافه کرد و آن عدم رعایت ماده‌ی ۱۰۲ آیین‌نامه‌ی داخلی مجلس که به کرات مورد تذکر نمایندگان مجلس خصوصاً آقای دکتر سبحانی قرار گرفت، در اولین روز کاری مجلس، نامه‌ی ریاست قوه‌ی قضاییه برای معرفی حقوقدانان شورای نگهبان خوانده و در همین روز رأی‌گیری به عمل آمد، در حالی که شرح حال بعضی از معرفی‌شدگان حتا در اختیار نمایندگان نبود، وقتی مجلس شورای اسلامی حسب اصل ۹۳ قانون اساسی بدون وجود شورای نگهبان اعتبار قانونی ندارد، آیا رعایت قانون اساسی و آیین‌نامه‌ی داخلی مجلس و اصل انصاف و رعایت عدالت قضایی در نحوه‌ی انتخاب حقوقدانان شورای نگهبان که یکی از ارکان مهم نظام می‌باشد، خواسته‌ی معقولی نیست؟ همان گونه که آقای دکتر سبحانی نماینده‌ی تیزبین و باانصاف مجلس خواستار آن بودند.